

Zevenster (Trientalis europaea)

foto: dr. Fop. I. Brouwer

E. J. Weeda

Over enige bosjes ten zuidwesten van Enschede

Van Twente staat, om begrijpelijke redenen, het noordoosten het hoogstaanschreven bij botanici. De rijkdommen van het westen en zuiden, weliswaar lang zo talrijk niet, maar toch ook voor een deel niet minder curieus, zijn bij lange na niet zo bekend. Onder meer Zwarte rapunzel (*Phyteuma nigrum*), Boskortsteel (*Brachypodium sylvaticum*), Ruige anjer (*Dianthus armeria*), Moeraskruiskruid (*Senecio paludosus*) en Witbloemwateranonkel (*Ranunculus ololeucos*) zijn wel van het zuiden en/of westen, maar niet of weinig van het noordoosten van Twente bekend. Sommige soorten bereiken in Zuid-Twente een grens; Zevenster (*Trientalis europaea*) bereikt een locale zuidgrens, Laurierwilg (*Salix pentandra*) en Schedegeelster (*Gegea spathacea*) de zuidwestgrens, Boskortsteel de noordgrens.

Nu enige belangrijke terreintjes door wegaanleg en kanalisatie van beken bedreigd worden is het van belang te weten waar de belangrijkste botanische rijkdommen zich bevinden. In de serie 'Wetenschappelijke Mededelingen' van de K.N.N.V. is een reeks 'Twente-Natuurhistorisch' uitgekomen, waarin o.a. de heidegebieden en vennen van Zuid-Twente vrij uitvoerig aan bod gekomen zijn. Weinig is echter gepubliceerd over de botanische waarde van de Boekelerbeek en de Glanerbeek en over de terreinen langs de Kersdijk bij Enschede.

Langs de Glanerbeek bezuiden Glanerbrug liggen enkele belangrijke bosjes. Vooral op de beekoever groeien daar zoveel belangrijke planten, dat het uit botanisch oogpunt wenselijk is dat de beek hier niet gekaniseerd wordt; liever moet aan een lateraal kanaaltje worden gedacht. Het bosje bij Schipholt herbergt - zij het niet in overvloedig aantal - op de plaatselijk met levermos (*Pellia epiphylla*) bedekte beekoever o.m. de volgende soor-

ten: Zwarte rapunzel, Schaafstro (*Equisetum hyemale*), Gulden boterbloem (*Ranunculus auricomus*), Blauwsporig bosviooltje (*Viola reichenbachiana*) en Ruige velbies (*Luzula pilosa*). In het bosje ligt verder een oude beekarm. Op de oeverwal langs deze beekarm groeien o.a. Bosanemoon (*Anemone nemorosa*), Klimop (*Hedera helix*), Dalkruid (*Maianthemum bifolium*), Lelietje-van-dalen (*Convallaria majalis*), Echte guldenroede (*Solidago virgaurea*), Boskortsteel, Ruwe smele (*Deschampsia caespitosa*) en een enkele Zwarte rapunzel. Belangwekkend is vooral de combinatie van Lelietje-van-dalen, Boskortsteel en Rapunzel, kenmerkend voor een beekbegeleidende vorm van het Beuken-Eikenbos (*Fago-Quercetum* ofwel *Solidagini-Quercetum*); deze combinatie treedt met Witte rapunzel (*Phyteuma spicatum*) ook op in het Ulvenhoutsebos. Lelietje-van-dalen en Zwarte rapunzel komen ook veel voor langs de Boekelerbeek; Boskortsteel is van daar echter niet bekend.

Vooraf in het noordelijk deel van het bosje groeien veel Hulst (*Ilex aquifolium*) en Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*). In dergelijke bosjes is ook nogal eens de Zevenster te vinden; misschien dat hij bij grondig onderzoek bij Schipholt ook nog wel eens te voorschijn komt. In deze omgeving is hij van twee plekken bekend: de Haverkamp en de bosjes bij de Kersdijk.

Deze laatste bosjes zijn niet alleen vanwege het voorkomen van enkele zeldzaamheden, maar vooral vanwege de rijke schakering, botanisch van grote betekenis. Aan de noordzijde van de Kersdijk ligt een nogal vochtig heideveld. In de moerassige delen hiervan komen vrij veel Bruine en Witte snavelbies (*Rhynchospora fusca* en *alba*), Kleine en Ronde zonnedauw (*Drosera intermedia* en *rotundifolia*), Klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*), Veldrus (*Juncus acutiflorus*) en Knolrus (*J. bulbosus*) voor, wat het heideveld op zich al zeer waardevol maakt. Deze moerassige heide gaat over in Gagelstruweel; van hier loopt door het zuidelijk deel van het heideveld een natte slenk, omzoomd door bosjes. Ten zuiden daarvan ligt een iets drogere strook heide. In de slenk groeien Zwarte elzen; verspreid staan er enkele struiken, o.a. Hulst, Hazelaar en Sleedoorn. Pleksgewijs groeien op de bodem Witte klaverzuring (*Oxalis acetosella*) en Moerasviooltje (*Viola palustris*). Kleine horsten vormen Elzenzegge (*Clarex elongata*), ijle zegge (*C. remota*) en Ruige veldbies. Overigens is het vegetatiepatroon nogal ijl. Er groeien verspreid tal van soorten van het Elzenbroekbos, zoals Dotterbloem (*Caltha palustris*) en Blauw glidkruid (*Scutellaria galericulata*); op iets drogere plekken vinden we planten die in de richting van Beuken-Eikenbos wijzen, zoals Dalkruid, Bosanemoon en Klimop. Het voorkomen van deze laatste twee in een heideomgeving is al opvallend; veel merkwaardiger nog is het optreden van de Boswederik (*Lysimachia nemorum*) hier en daar aan de slenk. Dit plantje groeit hier, vergeleken met de meeste andere groeiplaatsen, in veel voedselarmere milieu. Aan de rand van de bosjes langs de slenk groeien vooral berken, hier en daar Ratelpopulieren. Langs de drogere zoom aan de zuidkant, in de overgang naar heide, vinden we o.a. Hengel (*Melampyrum pratense*), parasiterend op Pijpestrootje, alsmede Rode bosbes (*Vaccinium vitis-idaea*) en Stekelbrem (*Genista anglica*). Tussen zoom en slenk ligt het domein van de Adelaarsvaren; daaronder staat op enige plaatsen Zevenster, niet al te opvallend gelukkig.

Vele van deze planten (merkwaardig genoeg niet de Zevenster), alsook de nog niet genoemde Echte guldenroede en Veelbloemige salomonszegel (*Polygonatum multiflorum*) komen ook voor in het bosje 'De Stobben' bij Gasteren (Noord-Drente), beschreven door Barkman in Gorteria 5 (7/10), 1971, p. 123-132. Een grote bijzonderheid van dit bosje is het Klein glidkruid (*Scutellaria minor*). In ons rijk geschakeerde terrein bij de Kersdijk zou deze soort ook kunnen groeien en menig uurtje heb ik - zonder succes overigens - ernaar gezocht.

Waterviolier (Hottonia palustris)

foto: D. L. Booy

Volgens mijn (ietwat vage) herinnering was de slenk vroeger waterrijker en huisvestte toen ook Waterviolier, maar daar durf ik mijn hand niet voor in 't vuur te steken. Heeft iemand op dit punt concretere gegevens?

Verder westwaarts ligt aan de Kersdijk een beekbosje, waarop P. Heitkamp te Enschede me attent maakte. De rijke bosflora komt veel overeen met die van het Smoddebos bij Losser en het bos aan de voet van de Austieberg; hier noem ik als voorbeeld slechts het Heelkruid (*Sanicula europaea*).

In de zomer van 1974 vond ik in een bosje in deze streek een exemplaar van de zeer zeldzame Kranssalomonszegel (*Polygonatum verticillatum*), slechts bekend van Mantinge (Dr.), Vaals en Valkenburg, alle op ruime afstand van Enschede gelegen. Als de plant ter plaatse niet is uitgezet, zal hij er wel door toedoen van vogels terecht zijn gekomen. De boraal-montane verspreiding van deze soort vertoont gelijkenis met die van de Zevenster; Drente behoort tot het boreale, Zuid-Limburg tot het Mideleuropees-montane areaal - gedeelte van de soort; in het tussenliggende gebied groeien beide soorten bij Enschede. Zij schijnen voorkeur te hebben voor streken met een hoog neerslagcijfer, wat in Enschede wel min of meer opgaat. Zie Westhoff c.s., Wilde Planten, deel 1, 1970, p. 16 en deel 3, 1973, p. 113 en 334.

Tenslotte een vraag: Heeft iemand de laatste jaren de Smalle beukvaren (*Thelypteris phegopteris*) nog waargenomen langs de Glanerbeek? Vroeger kwam deze varen op diverse plekken in Twente voor, thans schijnt hij geheel verdwenen.

Adres van de schrijver:

W. Oord

De Valeriaan en een interessante bewoner

Een paar jaar geleden heb ik een onderzoek ingesteld naar het voorkomen van de Valeriaan (*Valeriana officinalis* L.) (officinalis betekent geneeskrachtig) in de directe omgeving van onze woonplaats (Deventer).

Zo in de wandeling noemen wij hem meestal Grote valeriaan ter onderscheiding van de Kleine valeriaan, doch dit is niet juist. Er bestaat inderdaad een Grote Valeriaan (*Valeriana phu* L.) doch dit is een sierplant.

In vergelijking met enkele tientallen jaren geleden is deze plant in aantal zeer sterk achteruit gegaan. In de eerste plaats is dit te wijten aan de steeds verdere uitbreiding van de stad in de vorm van woningbouw, wegenaanleg en alles wat daarmee samenhangt. Verder volgens de niet te vergeten bespuitingen van slootkanten en de verandering van de structuur van het landschap waarbij sloten en slootjes in lijnrechte kanalen 'genormaliseerd' worden. Terwille van het schoonhouden worden hier geen planten geduld.

De bloeitijd van de Valeriaan is in ons land zeer verschillend.

In het oosten van ons land valt deze in de maanden juli en augustus, daarentegen in het westen in de maand juni. Ook de biotoop wijkt nogal af. In onze omgeving vinden wij hem zowel in het open veld langs slootkanten als op vochtige plaatsen langs bosranden en zelfs onder bomen en tussen het struikgewas. In het westen hoofdzakelijk in het open veld langs waterkanten.

De prachtige rose bloemtrossen die een voor sommigen onaangename geur verspreiden worden door zeer veel insecten bezocht, voornamelijk vliegen, bijen, kevers en vlinders.

Nu is er één vlindertje dat om meerdere redenen dan alleen maar voedsel deze plant bezoekt en dat de moeilijke naam van *Eupithecia valerianata* Hb. draagt. *Valerianata* duidt er reeds op dat het met deze plant geassocieerd is.